

Model "Bijelog štrajka nastavnika"

Ovaj tekst je prvi prijedlog dokumenta koji, ukoliko bude volje i podrške, ima ambiciju postati uputa za štrajk zaposlenih u obrazovanju. Svi dosadašnji štrajkovi su patili od neke boljke i ovaj prijedlog je pokušaj da se te boljke izliječe i pronade novi model po kojemu bi štrajk ojačao kao oblik javnog pritiska, ali i kao inicijativa za pokretanje nekih bitnih pitanja koja se već gotovo dvadeset godina spremaju pod tepih. Ovo je inicijalni prijedlog, materijal za raspravu i sve razumne kritike, komentari i prijedlozi za poboljšanje su dobrodošli. Želimo skretanje pažnje na konkretne probleme, još više želim prijedloge konkretnih rješenja tih problema, a najviše želimo pomoć u širenju ovog prijedloga kako bi se stvorila neka kritična masa koja bi ovaj prijedlog - ili ono u što se ovaj prijedlog transformira - i pretvorila u stvarnost. Molimo sve nastavnike - i one koji misle da bi mogli doprinijeti društvenoj koristi - koji pročitaju ovaj tekst da ga kopiraju, proslijede dalje i preporuče svima za koje misle da bi im mogao biti zanimljiv. Posebno molimo da ga što više sindikalnih podružnica proslijedi svojim sindikalnim središnjicama. Naravno, sva pisma i telegrami podrške su dobrodošli, a ideje i inicijative za okupljanje kritične mase ljudi za konačno poboljšanje položaja obrazovanja u Hrvatskoj još poželjniji.

Mnogo je razloga zašto će se svaki štrajk školskih nastavnika naći u specifičnoj situaciji u odnosu na ostale štrajkove, ali onaj glavni je zajednički svim državnim službenicima: za razliku od štrajkova u proizvodnim poduzećima, obustava rada javnih djelatnika - a pogotovo nastavnika - neće pogoditi one koje bi trebala pogoditi, dakle one koje se štrajkom želi natjerati da popuste štrajkaškim zahtjevima, državu-poslodavca, nego one koji za cijeli sukob nisu ni najmanje krivi. U ovom slučaju, štrajkom nastavnika najviše će biti pogođena djeca, dok će dugoročno svaki štrajk imati posljedice na jedan od najosjetljivijih segmenata društva - obrazovanje. Zbog toga bi bilo dobro pronaći novi model štrajka kojim bi se izvršio pritisak na one koji su zaista najviše krivi za stanje koje je uzrokovalo štrajk - državu, vladajuće strukture i izvršnu vlast - a da se kolateralna šteta za ostale dijelove društva smanji na minimum ili, ako je moguće, potpuno eliminira.

Model *Bijelog štrajka nastavnika* polazi od sljedećih dviju postavki:

1. Nastavnički posao je društveno koristan rad, ali upravo zbog toga je i društveno obvezujući. Dakle, svaki nastavnik ima obavezu u više smjerova: a) prema društvu, za čiju dugoročnu korist se brine obrazovanjem osoba koje će u budućnosti postati funkcionalni dijelovi društvenog mehanizma, b) prema djeci koju obrazuje, osposobljava ih za život i podučavanjem im omogućava da zauzmu svoje mjesto u društvu, i c) prema državi-poslodavcu, tako što svoj posao radi na propisane načine i pritom se drži svih donesenih administrativnih propisa, a u svrhu kontrole i ispunjavanja interesa za koje je država procijenila da su primarni.

U ovoj situaciji trostruke obaveze nastavnika, za štrajk se može pokazati dovoljnim prihvatanje i održavanje obaveza prema društvu i djeci i istovremena suspenzija obaveza prema državi-poslodavcu, pogotovo u svjetlu činjenice da upravo država zloupotrebljava djecu i društvo, držeći ih kao taoce u svom sukobu s nastavnicima.

2. Svaki posao na ovom svijetu se može okarakterizirati s dva faktora: uvjetima rada i nagradom. Posljedično, svaki sukob između radnika i poslodavca se odvija na istoj liniji - radnik želi poboljšati uvjete rada i/ili povećati nagradu, dok poslodavac želi povećati profit i smanjiti troškove. Općenito, štrajk je način da se poslodavca prisili da poboljša uvjete ili poveća nagradu. Međutim, predloženim modelom *Bijelog štrajka nastavnika*, čak i ako dođe do dugotrajne borbe, nastavnik će, za vrijeme trajanja štrajka, održati "proizvodni proces" bez gubitaka onima koji od tog procesa imaju koristi - što u ovom slučaju *nije* poslodavac - a istovremeno sam sebi poboljšati uvjete rada. Drugim riječima, nastavnik će istovremeno štrajkati, obavljati društveno koristan rad i time ne-kažnjavati one koji za štrajk nisu krivi, vršiti pritisak na one koji *ne ovise* o neposrednom radu nastavnika, a istovremeno smanjiti mogućnost pritiska na sebe da prekine štrajk "jer time šteti onima koji su najmanje krivi". Ovakav model omogućava vrlo, vrlo dugotrajan štrajk, pa možda čak i takav da ga mnogi nastavnici uopće ne budu htjeli prekinuti.

Dakle, model *Bijelog štrajka nastavnika* ne podrazumijeva potpunu obustavu nastave, kao što je bio slučaj u dosadašnjim slučajevima, nego obustavu samo onih aktivnosti koje od nastavnika traži neposredni poslodavac, dok se ostale aktivnosti i dalje odvijaju na isti ili, eventualno, malo modificirani način.

NASTAVA

Nastava se održava u onom svom dijelu koji podrazumijeva obrazovanje. Dakle, svaki će predavač nastaviti s onim dijelom svoga rada koji uključuje podučavanje, obrazovanje, usmjeravanje, iznošenje informacija učenicima koje je dužan podučiti i pružanjem sve pomoći koja im je potrebna kako bi stekli znanja i vještine koje žele, za koje su sposobni i koje će društvu u budućnosti možda biti potrebni. Efektivno, to znači pridržavanje nastavnog rasporeda kakav je postojao i prije štrajka i to u svim njegovim segmentima, uključujući i dodatnu, dopunsku, izbornu i sve ostale oblike nastave. Time će nastavnik ispuniti svoje obaveze prema društvu. Treba naglasiti da svaki pojedinac - a pogotovo maloljetni učenik - ima *pravo* na obrazovanje i društveni je interes - a time i interes nastavnika - da mu se to pravo ne uskraćuje. Isto tako, svaka obustava ove komponente nastavnčkog rada podrazumijeva nenadoknadivu štetu upravo za onaj dio društva koji je najmanje odgovoran za situaciju koja je proizvela štrajk i zbog toga taj segment društva ne treba kažnjavati. Svakako ne treba zanemariti niti činjenicu da će se potpuna obustava nastave odraziti i na sam nastavnički proces *nakon* štrajka, drugim riječima, da će obustava nastave otežati posao i samim nastavnicima koji će morati ili nadoknađivati gradivo ili trpjeti posljedice toga što njihovi učenici nemaju predznanje potrebno za savladavanje nekog novog gradiva.

Međutim, po ovom modelu, nastavnik će suspendirati svoje obaveze prema državi - administraciju, vođenje službenih bilješki i, ovo je možda najvažnije i najdalekosežnije, evidentiranje učenika koji dolaze na nastavu i vođenje sve s tim povezane dokumentacije. Naime, evidentiranje (ne)dolazaka na nastavu je kontrolni mehanizam propisan od strane države i na samu kvalitetu obrazovnog procesa ne utječe direktno. Naravno, evidentiranje učenika funkcionira uglavnom kao sredstvo prisile prema (nekim) učenicima i bez njega takvi učenici vjerojatno ne bi uopće pristupili nastavi. Međutim, to nije u suprotnosti s proklamiranim premisama:
a) da svi imaju *pravo* na obrazovanje - jer oni koji ne žele doći na nastavu toga se

prava svojevóljno odriču,

b) da nastavnik *želi* obrazovati mlade naraštaje - jer ta se želja odnosi najviše na one koji to obrazovanje *žele* primiti, dok su oni na koje se moraju primjenjivati sredstva prisile najčešće samo smetnja obrazovnom procesu.

Moguća varijanta bi uključivala popisivanje prisutnosti onih učenika za koje su roditelji pismenim putem to zamolili razrednika.

Treba svakako napomenuti da se odricanjem od sredstva prisile čini šteta društvu u onom segmentu u kojemu će ono ostati uskraćeno za određeni postotak "prisilno obrazovanih", ali u ovom slučaju može se reći da, u sukobu države i nastavničke profesije, ni društvo nije potpuno nevino i da i ono treba preuzeti svoj dio pregovaračkog pritiska. Isto tako, evidentiranje izostanaka je samo *neposredno* sredstvo prisile; ono posrednije, i daleko važnije, je ocjenjivanje usvojenih znanja i vještina, te ono i dalje u potpunosti ostaje na raspolaganju nastavničkoj profesiji. No, o tome više u odjeljku koji se bavi ocjenjivanjem.

Treba još jednom naglasiti da nastavnici, dakle, moraju dati mogućnost obrazovanja svim učenicima koji to žele, ali, naravno, u okviru nastavnog rasporeda. Učenici koji ne prisustvuju predavanjima čine to na vlastitu odgovornost (i na odgovornost roditelja); oni su svoje nedolaske slobodni nadoknaditi ili učenjem iz udžbenika ili radom s kolegama koji su bili na nastavi ili plaćenim instrukcijama, ili na bilo koji drugi način. I, kad dođe do ocjenjivanja znanja i vještina, na ma koji način to bilo, dužni su zadovoljiti propisane kriterije kako bi dobili pozitivnu ocjenu.

Ukoliko se dogodi slučaj da na nastavni sat ne dođe nijedan učenik, nastavnik bi trebao odraditi svoj dio posla - i obaveze prema društvu, a i svojoj savjesti - i potrošiti tih 45 minuta na ostavljanje pisanog traga koji bi učenicima bio dostupan, a koji bi naznačavao, imenovao ili usmjeravao na dio gradiva na koji se odnosi potrošeni nastavni sat. Taj bi se pismeni trag - u obliku popisa gradiva, stranica u udžbeniku ili čak cijelog predavanja sa zadacima - mogao ostaviti u tajništvu škole, u knjižnici, na internetu ili apsolutno bilo kojem odgovarajućem, dostupnom ili dogovorenom mjestu kako bi zainteresirani učenici do njega mogli doći. Time bi zadatak nastavnika bio ispunjen.

ISPITIVANJE I OCJENJIVANJE

Poput prava na obrazovanje, pravo je učenika da se njegov rad ocijeni od strane stručne i za to zadužene osobe. Međutim, s obzirom na specifične okolnosti - štrajk - to bi se ispitivanje moglo obavljati na nekoliko načina i treba odabrati onaj koji najbolje odgovara lokalnoj i trenutnoj situaciji.

VARIJANTA 1: Ispitivanje i ocjenjivanje tek po završetku štrajka

Ova bi varijanta bila u duhu ideje štrajka i, iako bi pritisku ovdje bili izloženi i oni koji su za štrajk najmanje krivi, taj bi pritisak, kod kratkog ili srednje dugog štrajka, bio minimalan. U ovoj varijanti problem bi predstavljala situacija dugotrajnog štrajka koji bi se možda protegnuo i na prijelaz između dvije nastavne godine. Jedno od

mogućih rješenja je uvjetni upis - viši razred upisuju svi, što se onda verificira ispitivanjem i ocjenjivanjem nakon prestanka štrajka. Međutim, kod vrlo dugog trajanja štrajka ova bi varijanta mogla izazvati velike probleme; kao prvo, od učenika je teško očekivati istovremeno odgovaranje velike količine gradiva iz tako velikog broja predmeta koji postoji u hrvatskim školama; kao drugo, ovdje postoji rizik od već utvrđene prakse da netko drugi zaključi ocjene učenicima kojima predaje nastavnik koji je u štrajku, što može rezultirati i neuspjehom i odustajanjem od štrajka, a o neobjektivnosti ocjenjivanja da i ne govorimo.

VARIJANTA 2: Normalno ispitivanje i ocjenjivanje

U ovoj varijanti nastavnici bi ispitivali i ocjenjivali učenike kao i izvan štrajka. Naravno, neki bi učenici uložili napor kako bi izbjegli ispitivanje i ocjenjivanje, ali jasno je da je za prelazak u sljedeći stupanj školovanja formalna ocjena nužna i da neodgovorni učenici ne bi mogli izbjegavati sudbinu unedogled. Kao podvarijanta štrajka - i dodatno sredstvo pritiska - može se predložiti neodržavanje popravnih ispita, pa tko voli - nek' izvoli.

TEHNIČKI DETALJI I PROVEDBA

Zbog specifičnosti modela, dodatna prednost ovakvog štrajka je najviše to što se on može održati parcijalno: naime, sasvim je moguće da pola nastavnika u školi štrajka, a pola ne; zbog redovnog održavanja nastave nije potrebno mijenjati raspored, organizirati nadoknade, produljivati školsku godinu i slično. Neobavljanje administrativnih obaveza prema državi od strane štrajkaša neće nimalo utjecati na rad onih koji nisu u štrajku. Nastava će normalno teći, a ako netko uživa u administrativnim zadacima za koje je i sam svjestan da su besmisleni, neka mu.

Što se tiče same provedbe, u raspravi nakon prvog objavljivanja ovog prijedloga postavila su se mnoga tehnička pitanja. Na primjer, što je s popunjavanjem e-matica, pisanjem planova i programa, popunjavanjem anketa i formulara, što je sa sjednicama, stručnim usavršavanjem, ekskurzijama, izletima. Ovdje mogu dati samo načelni prijedlog, ali zbog velikih razlika koje vladaju među pojedinim školama, vjerojatno će sve te detalje trebati rješavati od slučaja do slučaja. Što se tiče zajedničkih postavki, mogu reći da sve treba utemeljiti na jednom, već iznesenom principu: obrazovanje mora biti organizirano i dostupno zainteresiranim učenicima. Na primer, e-matice s ovim dijelom nemaju veze, ali također treba imati na umu količinu posla koju će nastavnik morati odraditi jednom kad štrajk završi. Međutim, sve ovisi i o toku, zahtjevima i trajanju štrajka - možda će se u zahtjevima tražiti da se taj posao prebaci na nekoga drugoga. Možda će već u međuvremenu Država za to angažirati nekoga drugoga. Dakle, sve ovisi o trenutnoj i lokalnoj situaciji i specifičnim uvjetima.

Dalje, upisivanje sati u imenik može koristiti i samom nastavniku. Kao prvo, zbog vlastite evidencije, kao drugo, kao dokaz da je taj-i-taj dan održao taj-i-taj sat (koji će se, naravno, poklapati s materijalom u bilježnicama prisutnih učenika ili ostavljenim dostupnim materijalom ukoliko takvih učenika nije bilo). No, nastavnik može odabrati stavljati svoje bilješke u svoju internu evidenciju. Opet, sve ovisi o trenutnoj situaciji i lokalnim uvjetima.

Možda najvažnija tehnička primjedba vezana uz ovakav štrajk je da su neke njegove postavke poprilično suprotne s principima, ali i realnošću koja vlada u obrazovanju najmlađih učenika, dakle u razrednoj nastavi. Sasvim je moguće da će ovakav štrajk učiteljima RN biti potpuno nemoguće održati. No, zbog toga se treba prikloniti solidarnosti. Ali, naravno, ne (samo) zato jer smo dobri i solidarni, nego (i) iz čiste materijalističke koristi. U interesu je predmetnih nastavnika da djeca koju dobivaju u petom razredu budu i obrazovana i odgojena jer su u suprotnom svi zahtjevi ispunjeni štrajkom potpuno uzaludni. Zbog toga oni u svoj štrajk moraju uključiti i zahtjeve učitelja razredne nastave, na sebe preuzeti odgovornost za reguliranje tog dijela školovanja jer nadogradnja - obrazovanje od desete do osamnaeste godine života - je zaista samo nadogradnja čiji se temelji postavljaju u razrednoj nastavi. Učitelji RN koji nemaju dobre uvjete rada će, generalno, obrazovati loše učenike, predmetni nastavnici koji su štrajkali samo "za sebe" takve učenike neće moći izbjeći i sami će platiti svoju kratkovidnost.

ZAKLJUČAK

Sasvim je moguće da će prvi komentar na ovaj prijedlog biti "Kakav je to štrajk ako održavamo nastavu i ocjenjujemo učenike? Onda uopće ne moramo štrajkati!" Međutim, štrajk kao suspendiranje obaveza prema državi može značiti i suspendiranje pravila koja je država propisala, a koji nisu u interesu nastavničke profesije, a često niti u interesu učenika samih. Ozloglašeni *Pravilnik o ocjenjivanju* samo je jedan primjer. Isto tako, ne treba zaboraviti da, pošto ciljevi za koje se sindikati bore nisu krajnji, niti sredstva za njihovo ispunjavanje ne moraju biti krajnja. Kakav god bio ishod štrajka, čak i onaj najbolji mogući, da se ispune svi zahtjevi sindikata, on i dalje neće *bitno* popraviti položaj nastavnika u Hrvatskoj. I u najboljoj varijanti nastavničke plaće i dalje će biti ispod državnog prosjeka. I zato se treba boriti i za neke druge stvari, a ne samo za matematički iznos koji vam svaki mjesec sjeda na račun. Kao prvo, već se toliko puta ponovilo da je profesija nastavnika danas u Hrvatskoj potpuno obezvrijeđena da se i ova fraza poprilično izlizala. Međutim, ovaj model štrajka udara u sam centar tog obezvrijeđivanja - u pravilnike i propise koji su mnoge naveli da škole i nastavnike uzimaju zdravo za gotovo, u pravilnike i propise koji su mnogim nastavnicima drastično otežali obavljanje svog posla (najnoviji primjer: "produženi stručni postupak") i u percepciju države koja je najviše odgovorna za to obezvrijeđivanje. Ovaj model govori, vrlo pojednostavljeno: "Ako me nećete platiti, onda ću bar raditi ono što mislim da treba onako kako treba, pa da vidimo tko će dulje izdržati!" Ako je štrajk jedan od načina za ostvarivanje radničkih prava - a jest - onda ne treba zaboraviti da se radnička prava ne odnose samo na garantirani iznos plaće, nego i na normalne uvjete rada, pravo na postavljanje dostižnih, a ne nemogućih ciljeva koji se protive svakoj logici i zdravom razumu i na pravo radnika da se prema njemu odnosi s osnovnim ljudskim poštovanjem i respektom prema struci, prema ljudima koji nisu pali s kruške, nego valjda posjeduju neke kvalifikacije za posao kojim se bave.

U krajnjoj liniji, ako je štrajk jedini način da vlast shvati da ljudi koji su odabrali obrazovanje kao svoj poziv neće dozvoliti da vlast to obrazovanje sroza i uništi do kraja, onda imamo ne samo mogućnost, nego i obavezu da takav štrajk započnemo. Svaka borba za unapređenje položaja školstva nije i ne može biti samo "borba za materijalnu korist nastavnika", nego i borba za hrvatsku budućnost koja je u ovom trenutku vrlo, vrlo mračna. Ako će se vlastodršci brinuti isključivo za sadašnjost i

svoje fotelje, onda je posljednja nada na nastavnicima, ljudima kojima je (valjda) jasno što su čovjek i nacija bez obrazovanja i kakve šanse imaju u današnjem svijetu. Ako neće vlast, onda moramo mi, jer ako nećemo mi, neće nitko. A ako neće nitko, onda je tristo kuna manje ili više apsolutno najmanji problem koji će ovu zemlju snaći u desetljećima koja dolaze.